

О. С. Вусик

СЛОВНИК

СИНОНІМІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Понад 2500 синонімічних гнізд

Видання друге, доповнене

*За редакцією
доктора філологічних наук,
професора А. М. ПОПОВСЬКОГО*



Тернопіль
Навчальна книга — Богдан

УДК 811.161.2:81'373.421(038)
ББК 81.2(4УКР)я2
В 88

Вусик О.С.

В 88 Словник синонімів української мови: понад 2500 синонімічних гнізд / О.С. Вусик ; за ред. докт. філолог. наук, проф. А.М. Поповського. — Вид. 2-ге, доповн. — Тернопіль : Навчальна книга Богдан, 2012. — 576 с.

ISBN 978-966-10-2353-5

Словник містить різнобічну характеристику синонімів сучасної української мови. Це плід багаторічної праці автора-письменника.

Розрахований на філологів, письменників, журналістів, учителів-словесників, учнівську та студентську молодь, усіх, хто небайдужий до розвитку рідної мови.

УДК 811.161.2:81'373.421(038)

ББК 81.2(4УКР)я2

*Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина цього видання не може бути відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу автора чи видавництва*

ISBN 978-966-10-2353-5

© Вусик О.С., 2012

© Навчальна книга — Богдан, 2012

ПЕРЕДНЄ СЛОВО

У цього Словника є своя історія, а в неї — конкретний початок.

Сорок років тому я прийшов працювати кореспондентом на Дніпропетровське обласне радіо, котрому віддав більше двох десятків літ. Нема такого міста й села на Січеславщині, в якому б я не побував з “репортером” за плечима. Записувати на магнітофонну стрічку доводилося сотні людей. Переважна більшість із них (селяни, робітники, інтелігенція) охоче спілкувалися зі мною перед мікрофоном українською мовою. Хай не завжди чистою, літературною, з домішком знаного в наших краях горезвісного суржика, але це все-таки було спілкування рідною мовою.

Та, на превеликий жаль, траплялися й такі виступаючі, котрі на моє прохання дати інтерв’ю по-українськи, заявляли щось на кшталт: “А мне какось сподручнее виступать по-руську”. “А чому сподручнее?” — запитував я. “Ну, знаєте, — не вдаючись до будь-яких доводів, міряв мене зверхнім поглядом співбесідник, — руский язык намного богаче от українського”.

І це заявляли мені молоді самовдоволені й самозакохані українські перекиньчики, які, дірвавшись до керівного крісла в райцентрі, з усіх сил пнулися до крісла обласного чи й вище, отож ладні були не тільки рідну мову, а й рідну матір забути.

Ясна річ, у мене з таким “рускоязычником” щоразу виникала суперечка.

“А хто вам сказав, що російська мова багатша за українську?” — ставив я питання руба. І, покликавши на поміч усі свої недавні університетські знання з філології, починав, мов з підрешітка, сипати на опонента синонімами до різних українських слів, (пояснивши попередньо, що синоніми — це співвідносні слова, відповідні за значенням): от давайте разом згадувати, які є в нашій мові синонімічні відповідники й різновиди, приміром, до слів “бити”, “іти”, “кричати”... (слово вибиралося навпростець). І починалося змагання перед мікрофоном...

Часом дискусія розтягувалась на добру годину. Інколи мені вдавалося в такий спосіб переконати співрозмовника, і він (хоч пописаному) виступав перед мікрофоном по-українськи, іноді ж як і не міг достукатись до розуму й серця змоскаліченого землячка.

І тоді я зрозумів, що мені треба мати напохваті у відрядженнях бодай саморобний посібничок.

Отак день за днем, рік за роком і почав укладатися цей “Словник синонімів української мови”...

А ще в моєму Словнику зібрано цілу гору народних добрих (і не зовсім добрих) побажань, чисто української божби, погрознахвалень і реагування на них (див. Додатки до Словника), а також слів згоди, заперечення, спротиву, гніву, досади, радості, співчуття, здивування, спонуки, іронії, захоплення, різних примовок, приповідок і примовлянок, жартівливих запитань, всяких забавлянок, почерпнутих з живої розмовної мови, народного мудрослів'я, а надто з моїх численних спілкувань із земляками-полтавчанами, з художніх творів української й перекладної літератури та цілої низки словників, які збирали й укладали наші невгамовні попередники.

До речі, я довго вагався: включати чи ні до Словника українські прокльони? (Див. кінцівку Словника). Застерігав мене дехто: не роби цього! В жодному словнику ти не знайдеш зібраних до купи проклинань! Не забувай, за законами карми вони повертаються вістрям до того, хто їх виголошує. Або збирає, як ти...

І все ж таки я зважився на зібрану мною публікацію українських заклинань: хай краще впадуть на мою сиву голову майже усі прокляття мого народу, ніж загубити для історії їх соковиту образність й безмежне розмаїття.

А найбільше, мабуть, почерпнув я слів-синонімів і фразеологічних відповідників від матері... І досі стоїть у вухах: “не рунтай мені шитва”; “прогаївина, прогаїмина” — (це галявинка, плішивинка в чомусь суцільному); “ой, я така надвірня!” (люблю бути надворі); “оце в мене ніж найпохватніший” (зручний); “напелешкали повне відро яблук”; “як підеш у магазин — одне угайство” (бо черги); “у мене хліб бозна-колишній” (черствий); “вибуртував яму” (викопав); “він змалку був юлавий” (нездоровий, кволий). До речі, в 11-томному “Словнику української мови” слова “юлавий” немає, а є лиш у Б. Грінченка).

Від матері я почув: “перепелиний вітер” (це такий, що ледь-ледь коливає колоски, як від помаху крил перепілки); порівняння: “ячмінь, хоч на намисто нижи”. Або: “ану, не бурушкайтесь!”; “надворі таке завітрюжило!”; “туди добра промашка “ (далеченько йти).”

Отак у мене за сорок літ зібралось понад дві тисячі п’ятсот гнізд українських слів-відповідників.

Мета мого Словника — зберегти корінну українську мову. Ту, якою говорив і говорить наш народ, мову, якою писав Тарас Шевченко.

І з кожним днем, з кожною прочитаною книжкою мій “Словник українських синонімів” все поповнювався й поповнюється понині. Отож скільки днів моїх, я продовжуватиму працювати над Словником, переробляти, доповнювати.

А далі... Може, знайдеться в Україні молодший добродій, котрий продовжить мою сорокарічну працю. Бо мій Словник — це лиш старт у мовно-український Всесвіт: океан української мови — безмежний.

Знаю наперед: знайдуться вчені мужі, котрі скажуть або напишуть, що мій Словник не відповідає якимось там інститутським чи академічним канонам, що я не стовідсотковий лексикограф, хтось мене звинуватить у “незнанні теорії лексикографії”. Якийсь українець зацитує видатного іспанського лексикографа Хосе Касареса: “Щоб стати лінгвістом, потрібно десять років, а щоб стати лексикографом, потрібне ціле життя”. Пригадаймо: так було і з знаменитим Словником Івана Виргана...

Тому тим, хто мене критикуватиме (по-науковому, по-академічному), я скажу: збери, добродію, стільки українських скарбів-синонімів, скільки зібрав я. Або хоч половину “стільки”.

Але я зарані згоджуюсь: напевно ж, у моєму Словнику є похибки. Безумовно, є... Однак те мовне багатство, яке я зібрав до купи за все життя, варте того, щоб його донести до наших нащадків. Сподіваюся, що моя сорокарічна праця прислужиться мільйонам моїх співвітчизників, людям, чутливим до рідного слова: вчителям і школярам, журналістам, студентам, літераторам — всім, хто прагне сягнути глибин і розмаїття української мови — однієї з найбагатших у світі.

Я зумисне не подавав до синонімів літературних ілюстрацій, бо тоді б Словник розрісся на багато томів. Згодьтесь, що одній людині

Кінець безкоштовного уривку.
Щоби читати далі, придбайте,
будь ласка, повну версію
КНИГИ.